

PIOTR KUTYNIA, *FORMA NADZWYCZAJNA SPRAWOWANIA SAKRAMENTÓW WEDŁUG SUMMORUM PONTIFICUM BENEDYKTA XVI, SCRIPTUM, KRAKÓW 2025, SS. 711*

Ks. dr Dawid Pietras FSSP

Sąd Kościelny Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, Polska
e-mail: pietrasdawid@poczta.fm; <https://orcid.org/0000-0002-2545-1751>

List apostolski motu proprio *Summorum Pontificum* papieża Benedykta XVI dotyczący dyscypliny celebracji liturgii obrządku łacińskiego według ksiąg obowiązujących w 1962 r. został opublikowany 7 lipca 2007 r.¹ Tym dokumentem otworzono w życiu Kościoła po II Soborze Watykańskim szeroką drogę do korzystania z *dawnych form obrzędowych* nie tylko według *Missale Romanum*, ale także *Pontificale Romanum* czy *RitUALE Romanum*, co określono mianem *nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego*. Księgi liturgiczne edycji typicznych sprzed *Vaticanum II* zawierają jednak normy liturgiczne oraz dyscyplinarne wprowadzane w tamtym czasie m.in. w *praenotanda* oraz rubrykach. Co więcej, zasady tam zawarte oparte są na Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.² Dlatego nierzadko rodzą się pytania, jak owe przepisy pogodzić z obowiązującą aktualnie dyscypliną kościelną zawartą przede wszystkim w KPK/83. Kwestia ta została wyjaśniona w instrukcji

¹ Benedictus XVI PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae de usu extraordinario antiquae formae Ritus Romani Summorum Pontificum* (07.07.2007), AAS 99 (2007), s. 777-81; tekst polski w: „Anamnesis” 51 (2007), s. 9-12 [dalej: SP].

² *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593. Zob. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83], kan. 6.

Universae Ecclesiae wydanej przez Papieską Komisję *Ecclesia Dei* 30 kwietnia 2011 r.³ Doprecyzowano tam zasadę, że odnośnie do norm dyscyplinarnych dotyczących celebracji w *dawnej formie rytu rzymskiego* stosuje się przepisy kościelne według obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Natomiast na mocy prawa specjalnego wyrażonego w motu proprio *Summorum Pontificum* derogowane były zasady wprowadzone po 1962 r., które były niezgodne ze wskazaniem ksiąg liturgicznych *używanych w ramach usus antiquior*, a więc w sytuacjach, kiedy naruszałyby obrzędowy kształt liturgii.

W celu analizy tej złożonej problematyki ks. dr Piotr Kutynia podjął się napisania rozprawy doktorskiej z zakresu prawa liturgicznego, która ostatecznie została obroniona z wyróżnieniem na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w 2023 r. Promotorem rozprawy była śp. dr hab. Elżbieta Szczot, prof. KUL, a recenzentami byli ks. prof. dr hab. Ginter Dzierżon oraz ks. prof. dr hab. Lucjan Świto. Tekst tej monografii został opublikowany w Wydawnictwie scriptum w Krakowie pt. *Forma nadzwyczajna sprawowania sakramentów według Summorum Pontificum Benedykta XVI*. W ten sposób powstało obszerne *vademecum* tego zagadnienia składające się z czterech rozdziałów, z których trzeci i czwarty traktują wprost o stronie dyscyplinarnej i liturgicznej celebracji sakramentów. W dwóch ostatnich i najistotniejszych rozdziałach Autor skorzystał z rozróżnienia na sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego (rozd. III) oraz sakramenty uzdrowienia i w służbie komunii (rozd. IV). Natomiast podsumowanie każdego rozdziału oraz całości pracy ubogacił wnioskami zapisanymi w formie punktów. Autor posłużył się metodą dogmatyczno-prawną, teologiczno-prawną i historyczno-prawną, co wyartykułował w zakończeniu (s. 585). Wykorzystał ogromną liczbę źródeł, wprowadzając ich czytelnym podział na teksty soborowe, papieskie, Kurii Rzymskiej, księgi liturgiczne (uwzględnił szczegółowy podział treści ksiąg), mszaliki – modlitewniki oraz dokumenty prawa partykularnego (niemal 450 źródeł). Wykorzystał także teksty źródłowe pisarzy chrześcijańskich oraz obszerną literaturę polską

³ Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, Instructio ad exsequendas Litteras Apostolicas 'Summorum Pontificum' a S.S. Benedicto PP. XVI Motu Proprio *Universae Ecclesiae* (30.04.2011), AAS 103 (2011), s. 413-20; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł* 2, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, i in., Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 655-69, nr 27-28.

i zagraniczną (ponad 800 pozycji). Na końcu książki jako *Appendix* dołączył teksty modlitw używanych podczas święceń w *forma extraordinaria*.

Zauważyć należy, iż w trakcie pisania rozprawy Autor postawiony został w sytuacji niełatwej, kiedy poprzez motu proprio *Traditionis custodes* papieża Franciszka z 16 lipca 2021 r. abrogowane zostały normy motu proprio *Summorum Pontificum* (zob. kan. 20 KPK/83) [zob. Pietras 2025]⁴. Ks. Kutynia jednak słusznie zauważył, iż przywołana powyżej zasada zawarta w instrukcji *Universae Ecclesiae* powinna być cały czas stosowana, mimo zmiany warunków używania ksiąg liturgicznych z 1962 r. (s. 426, nr 19; s. 576, nr 22). Trudność pogodzenia zasad zawartych w tych księgach z KPK/83 ukazuje monografia, którą napisał Chad J. Glendinning pt. *Summorum Pontificum and the Use of the Extraordinary Form of the Roman Rite: A Canonical Analysis in Light of the Current Liturgical Law*. Ta rozprawa opublikowana w Ottawie w 2010 r. napisana była przed wydaniem instrukcji *Universae Ecclesiae*, dlatego widać w niej złożoność problematyki czy też próbę pogodzenia norm tych dawnych ksiąg liturgicznych z aktualnie obowiązującymi kodeksowymi normami dyscyplinarnymi. Podobnie trudność tę zauważył Autor niniejszej recenzji w swojej rozprawie *Nadzwyczajna forma rytu rzymskiego. Status prawny liturgii i wspólnot* z 2021 r. (s. 90-93) i podjął się w pewnym stopniu analizy tych zagadnień w kontekście celebracji sakramentów (s. 223-258, 267-318). Dokonał także dalszych badań dotyczących stosowania nowych prefacji i formularzy Świętych [Pietras 2023a]⁵, a także celebracji małżeństwa, wygłaszania kazania i formy przyjmowania Komunii św. przy celebracji liturgii w *usus antiquior* [Pietras 2022, Tenże 2023b, Tenże 2024b]. Zagadnienia dyscypliny celebracji sakramentów według ksiąg liturgicznych z 1962 r. pojawiają się także w zbiorze artykułów Międzynarodowej Federacji *Una Voce* z 2015 r. [Federatio Internationalis Una Voce 2015] oraz opracowaniach poszczególnych sakramentów autorstwa Pawła Milcarka [Milcarek 2017a, Tenże 2017b,

⁴ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae de usu librorum liturgicorum institutionem Concilii Vaticani II antecedentium *Traditionis custodes* (16.07.2021), AAS 113 (2021), s. 793-96; tekst polski w: „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 33 (2021), s. 26-27.

⁵ Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, Decreto circa la celebrazione liturgica in onore dei santi nella ‘forma extraordinaria’ del Rito Romano *Cum sanctissima* (22.02.2020), „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 204-206; Tenże, Decreto recante approvazione di sette nuovi prefazi eucaristici per la ‘forma extraordinaria’ del Rito Romano *Quo magis* (22.02.2020), „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 216-17.

Tenże 2017c, Tenże 2017d, Tenże 2017e, Tenże 2019]. Wspomnieć należy także o monografii Williama H. Johnstona pt. *Care for the Church and Its Liturgy. A Study of the 'Summorum Pontificum' and the Extraordinary Form of the Roman Rite* z 2013 r. oraz o bardzo ważnej rozprawie pt. *Los principios de interpretación del motu proprio Summorum Pontificum* autorstwa Alberto Sorii Jiménez z wydanej w Madrycie w 2014 r. z obszernym wprowadzeniem kard. Antoniego Cañizareza Llovery.

Wspomniane powyżej badania, jakie przeprowadzono dotychczas, nie wyczerpały jednak w pełni zagadnienia celebracji sakramentów według *forma extraordinaria ritus romani*, szczególnie z uwzględnieniem nie tylko strony dyscyplinarnej, ale także liturgicznej związanej z gałęzią liturgicznego prawa kościelnego. Dlatego recenzowaną monografię słusznie można uważać za potrzebną kontynuację i rozszerzenie istniejących już opracowań dotyczących celebracji sakramentów w tej *formie* po II Soborze Watykańskim. Ta potrzeba stała się motywem powstania omawianej monografii, jak we wstępie podkreślił Autor (s. 19).

Pierwszy rozdział dysertacji ks. dr. Piotra Kutyni ma charakter wprowadzający (s. 27-147). Autor ukazał w nim proces kształtowania się przemian liturgicznych w XX w. w Europie. Rozdział podzielił na dwie zasadnicze części: geneza i rozwój zmian oraz postulaty reformy liturgicznej II Soboru Watykańskiego. Dlatego Autor ukazał *źródła* ruchu liturgicznego w Europie Zachodniej i w Polsce. Opisał zmiany liturgiczne za pontyfikatów papieży Piusa X i Piusa XII, a także zmiany dotyczące dyscypliny czasu sprawowania sakramentów, postu eucharystycznego oraz akomodacje wprowadzone do *Missale Romanum* z 1962 r. Następnie, poddając analizie postulaty soborowej reformy obrzędów, przybliżył pojęcie liturgii według konstytucji *Sacrosanctum Concilium*, kwestię udziału wiernych w liturgii (*participatio actiosa*) oraz zmian wprowadzonych do *Missale Romanum* papieża Pawła VI. Rozdział ten był potrzebny, by właściwie zrozumieć badania zawarte w kolejnych rozdziałach, biorąc pod uwagę chociażby założenia Ojców *Vaticanum II* czy *hermeneutykę ciągłości*, którą kierował się Benedykt XVI, ustanawiając *nadzwyczajną formę rytu rzymskiego* na mocy prawa powszechnego.

Drugi rozdział stanowi analizę papieskiego motu proprio *Summorum Pontificum* jako wyrazu troski o jedność Kościoła (s. 149-240). W tym rozdziale Autor wyjaśnił genezę, czyli zamiysł Benedykta XVI, jaki towarzyszył mu przy wprowadzeniu omawianej ustawy. Dlatego najpierw Autor przeanalizował nieregularny status kanoniczny Bractwa Kapłańskiego Świętego

Piusa X (FSSPX). Ponadto dalej ukazał pozycję prawną Administratury Apostolskiej Personalnej Świętego Jana Marii Vianneya w Campos w Brazylii, Bractwa Kapłańskiego Świętego Piotra i Instytutu Dobrego Pasterza. Zwięźle scharakteryzował także inne wspólnoty posługujące się księgami rytu rzymskiego z 1962 r. Po poddaniu analizie sytuacji prawnej ww. wspólnot, ukazał najważniejsze regulacje prawne dotyczące *nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego*. Autor podjął więc takie zagadnienia jak *dwie formy jednego rytu* i ich wzajemne *ubogacanie się*, miejsce i czas celebracji, zadania biskupów, zdatność kapłana (*sacerdos idoneus*) oraz kwestie dotyczące grupy wiernych (*coetus fidelium*) przywiązanej do *usus antiquior*.

Obszerny trzeci rozdział traktuje o sprawowaniu sakramentów inicjacji chrześcijańskiej (s. 241-426). Każdy z tych trzech sakramentów, czyli chrzest, bierzmowanie i Eucharystia został poddany analizie pod kątem szafarza, materii, formuły sakramentalnej oraz obrzędów. Autor ukazał przepisy prawne, które mają wpływ na ważność i godziwość ich sprawowania, co może być szczególnie pomocne dla wiernych przywiązanych do *wczesniejszej formy rytu rzymskiego*. Najszerzej zostały zbadane kwestie obrzędowe dotyczące omawianych sakramentów, gdyż jest to najistotniejsza część odpowiadająca tytułowi rozprawy. Autor poruszył m.in. kwestię udzielania Komunii św., koncelebracji sakramentalnej oraz szat liturgicznych. Zwrócił także uwagę na to, że przy rozróżnieniu na zwyczajnych i nadzwyczajnych szafarzy sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego należy kierować się normami obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Ostatni – również obszerny – rozdział Autor poświęcił sakramentom uzdrowienia (pokuta, namaszczenie chorych) i sakramentom w służbie komunii (święcenia, małżeństwo) (s. 427-576). Uwzględnił przy tym schemat z poprzedniego rozdziału, poddając kolejno analizie zagadnienie osoby szafarza, materii oraz formuły sakramentalnej. Jak w poprzednim rozdziale, wskazał na regulacje dotyczące ważności i godziwości sprawowania tych sakramentów. Opisał ponadto reformę święceń przeprowadzoną przez papieża Pawła VI w 1972 r., a także kwestie związane z wymaganiami stawianymi kandydatom, czasem i miejscem udzielania święceń. W punkcie poświęconym małżeństwu, przybliżył zagadnienia sakramentalności przymierza małżeńskiego, formy kanonicznej, a także zgody małżeńskiej. Było to potrzebne, by właściwie spojrzeć na problematykę celebracji tych sakramentów w *forma extraordinaria*. Podobnie, jak w poprzednim rozdziale, poszczególny sakrament Autor uwieńczył dokładnym opisem sposobu celebrowania tych

obrzędów. W podsumowaniu słusznie zauważył (s. 571, nr 3), że aktualny ustawodawca kodeksowy mówi o *facultas*, a nie *iurisdictio* w kontekście szafarza sakramentu spowiedzi (zob. kan. 966 KPK/83). Ponadto, szczególnie pomocne mogą być badania dotyczące celebracji święceń z ich podziałem na niższe i wyższe według przedsoborowego *Pontificale Romanum*, a także wnioski co do stosowania *Rituale Romanum* z 1952 r. oraz *Collectio Rituum* dla Polski wydanego w 1963 r.

Wszystkie cztery rozdziały Autor uwieńczył zakończeniem (s. 577-687), w którym szeroko podsumował przeprowadzone badania. Biorąc pod uwagę celebrację obrzędów w *nadzwyczajnej formie*, przedstawił także kilka postulatów dotyczących liturgii wprowadzonej po *Vaticanum II*, takich jak: większy nacisk na gesty, znaki i symbole; ujednolicenie gestów kapłanów w trakcie koncelebracji sakramentalnej; zwiększenia częstotliwości używania języka łacińskiego; umożliwienia poznania *dawnej liturgii* w seminariach duchownych. Po zakończeniu umieścił streszczenie całości pracy w języku polskim i angielskim (s. 589-596).

Mimo zniesienia motu proprio *Summorum Pontificum* z 2007 r. poprzez promulgację motu proprio *Traditionis custodes* w 2021 r. rozprawa ks. dr. Piotra Kutyni pozostaje wciąż przydatna szczególnie od dyscyplinarnej i liturgicznej strony celebracji obrzędów sakramentów według ksiąg liturgicznych rytu rzymskiego edycji typicznej z 1962 r. Albowiem omawiana papieska ustawa była i wciąż pozostaje przejawem troski papieża Benedykta XVI, który pragnął, by ujmowano liturgię w kluczu *hermeneutyki ciągłości* oraz zasady *unitas in varietate* w rytach i obrządkach Kościoła [zob. Pietras 2024a]. Dlatego, podejmując zamysł Benedykta XVI, wciąż mówi się o możliwości trwałego istnienia *dawnych form obrzędowych* w Kościele po *Vaticanum II*, a co za tym idzie, potrzebie ponownego przywrócenia szerokiej możliwości celebracji tej liturgii, która jest istotną częścią tradycji i dziedzictwa Kościoła. Podkreślając więc aktualność tej problematyki, pragnę pogratulować autorowi i wyrazić radość, że po mojej monografii *Nadzwyczajna forma rytu rzymskiego. Status prawny liturgii i wspólnot*, która była rozprawą doktorską obronioną na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w 2021 r. (712 ss.) [zob. Góralski 2025], kanonistyka polska, ale też i światowa zyskuje kolejną rozprawę zbliżoną w treści i objętości (711 ss.) dotyczącą *forma extraordinaria ritus romani*.

PIŚMIENNICTWO

- Federatio Internationalis Una Voce. 2015. *The FIUV Position Papers on the 1962 Missal*, red. Joseph Shaw. Wyd. 3. Roma: Lulu.
- Góralski, Wojciech. 2025. „Ks. Dawid Pietras, Nadzwyczajna forma rytu rzymskiego. Status prawny liturgii i wspólnot, Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra 2021, ss. 712.” *Roczniki Nauk Prawnych* 1 (35):111-13. <https://doi.org/10.18290/rnp25351.7>
- Milcarek, Paweł. 2017a. *De Sacramento Extremae Unctionis*. Krótkie objaśnienie obrzędów Sakramentu Ostatniego Namaszczenia w starszej formie rytu rzymskiego. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra.
- Milcarek, Paweł. 2017b. *De Sacramento Poenitentiae*. Krótkie objaśnienie obrzędów Sakramentu Pokuty w starszej formie rytu rzymskiego. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra.
- Milcarek, Paweł. 2017c. *De Sanctissimo Eucharistiae Sacramento*. Krótkie objaśnienie obrzędów Komunii świętej i nabożeństwa eucharystycznego w starszej formie rytu rzymskiego. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra.
- Milcarek, Paweł. 2017d. *Ordo Baptismi*. Krótkie objaśnienie obrzędów Chrztu dziecka w starszej formie rytu rzymskiego. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra.
- Milcarek, Paweł. 2017e. *Ordo Confirmationis*. Krótkie objaśnienie obrzędów Bierzmowania w starszej formie rytu rzymskiego. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra.
- Milcarek, Paweł. 2019. *De Sacramento Matrimonii*. Krótkie objaśnienie obrzędów Sakramentu Małżeństwa w starszej formie rytu rzymskiego. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra.
- Pietras, Dawid. 2022. „Postawy i formy przyjmowania Komunii św. przez wiernych świeckich według dyscypliny kościelnej w trakcie pandemii COVID-19.” W *Teologia dogmatyczna. Kościół w Polsce wobec pandemii*. T. 17, red. Ewa Rosik, 189-212. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Pietras, Dawid. 2023a. „The Congregation for the Doctrine of the Faith’s *Cum sanctissima* and *Quo magis* decrees of February 22, 2020: A canonical analysis of the documents concerning the new formularies of the Saints and prefaces in the liturgy of 1962.” *Forum Teologiczne* 24:235-48. <https://doi.org/10.31648/ft.9475>
- Pietras, Dawid. 2023b. „The ecclesiastical discipline of the celebration of marriage according to the books of the Roman Rite of 1962 after the Second Vatican Council according to the *motu proprio Summorum Pontificum* and *Traditionis custodes*.” *Ius Matrimoniale* 2 (34):129-64. <http://doi.org/10.21697/im.2023.34.2.06>
- Pietras, Dawid. 2024a. „Fenomen prawny zwyczajnej i nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego, czyli próba ujęcia tematu z perspektywy hermeneutyki ciągłości.” <http://pietrasdawid.pl/kazania-konferencje/pisane/liturgia/fenomen-prawny-dwoch-form-rytow> [dostęp: 13.08.2025].

Pietras, Dawid. 2024b. „The Ecclesiastical Discipline Concerning the Sermon in the Liturgy of the Roman Rite Celebrated According to the Books of 1962 After the Second Vatican Council.” *Collectanea Theologica* 2 (94):79-111. <http://doi.org/10.21697/ct.2024.94.2.04>

Pietras, Dawid. 2025. „The Motu Proprio *Summorum Pontificum* and the Motu Proprio *Traditionis Custodes*: A Comparative-Canonical Study.” *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 2 (101):311-33. <https://doi.org/10.2143/ETL.101.2.3294468>

